

SADIK HİDAYET'İN FERDA ADLI ÖYKÜSÜNÜN MONOLOG İNCELEMESİ*

A Monologue Examination of the Story *Ferda* by Sadık Hidayet

Mitat ÇEKİCİ**

Öz

Bu çalışmada edebi anlatım türünün önemli bir aktarma tarzı olan Monolog tekniği kısa bir şekilde ele alınıp iç monolog türü işlenmiştir. Bununla birlikte İran Kısa Öykücülüğünün güçlü kalemlerinden biri olarak kabul görülen Sadık Hidayet'in *Ferda* adlı öykü tercümesi ve öyküsündeki iç monolog tekniğinin tahlili yapılmıştır. Sadık Hidayet Çağdaş İran Öykücülüğünün önde gelen güçlü kalemlerinden biridir. Muhammed Ali Cemâlzâde ile birlikte modern İran öykücülüğünün kurucuları arasında yer alır. Hidayet hikâyenin yanında, roman, piyes hatta sefer name türünde eserler vermiş olmasına karşın İran Edebiyatında daha çok "kısa öykü yazarı" kimliği ile tanınmıştır. Hidayet eserlerinde yalnızlık, yoksulluk, buhranlık, intihar ve ölüm gibi konuları işlemiştir. İşçi sınıfın çileli hayatını ve mücadelesini betimleyen bu betimlemeleri yaparken baskıcı yönetimi ve bu yönetimi destekleyenleri ağır bir dille eleştiren Hidayet *Ferda* adlı öyküsünde bunu net bir şekilde ortaya koyar. Bu seçkin hikâye *Yarın* ve *Hizmetçi* olmak üzere iki öyküden oluşmaktadır.

Abstract

In this study, monologue technique which is an important form of phrase of literary narration is dealt shortly, and internal monologue is examined. In addition, the story *Ferda* written by Sadık Hidayet, who is a well known writer of Short Story Telling of Iran was translated and analyzed in terms of internal monologue technique. Sadık Hidayet is the one of the most prominent authors in contemporary Persian Storytelling. Muhammed Ali Cemalzade and Sadık Hidayet are among the founders of modern Persian storytelling. Although Hidayet also wrote different kinds of literary works such as novel, play and sefername, he is well-known with his identity of short-story writer in Persian Literature. Hidayet used the subject of loneliness, poverty, depression, suicide and death in his works. In the story *Ferda*, Hidayet depicts the suffering and struggle of working class, and in the meantime, he strongly criticises the autocratic regime (oppressive regime) and its supporters. This story is divided into two sections as *Yarın* and *Hizmetçi*. Hidayet reflects monologues of two main

* Bu yazı, Muhammed Halili, Mustafa Fe'legeri'nin *Hemyan Staregan*; Be Guzine-yi Dastanha-yi Kotah-i İrani Ez Ağaz Ta Emruz, Cilt: 1, Tahran t.y., adlı kitabının 49-60. sayfaları arasında yer almaktadır. Söz konusu Farsça hikâye Türkçeye çevrilerek incelenmiştir.

** Tahran üniversitesi Edebi ve İnsani Bilimler Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, Mitat86@hotmail.com.

Yazar bu hikâyelerde iki asıl karakterin monoluğunu dile getirir. Bu makalede *Ferda* adlı öykünün çevirisi yapıp monolog incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İran Edebiyatı, Sâdık Hidayet, Kısa hikâye.

characters in this story. In this article, the story *Ferda* is translated and examined through its monologues.

Key Words: Persian Literature, Sadık Hidayet, Short-story.

GİRİŞ

Hasan Gaymıyan'ın bir araya getirdiği Sâdık Hidayet'in "*Dağmık Yazıları*" nda *Ferda* (Yarın) adlı kısa öyküsü 1325 hş (1946 m.) yılında yazılmıştır. Bu hikâye ilk olarak 1325 Khordar-Tir hş Peyam-i Nov dergisinde ve daha sonra da Kebuter-i Solh dergisinde 1329 yılında yayımlanmıştır. Hikâyenin yayımlama tarihi; *Ferda* adlı öykü onun kaleme alıp ve yayınlanmasına izin verdiği son yazısıdır. Hikâyeler, onun hikâye yazıcılığı hakkındaki yeni buluşlarını ortaya koymaktadır. Kullandığı tekniklere bakınca Çağdaş İran Edebiyatında kısa öykü yazıcılığında daha önce bu tekniğin kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Hidayet'in kendine özgü çabalarından biri kısa öykücülüğün geniş türlerinden ve yeni çerçevelerinden istifade edişi *Ferda* (Yarın) adlı öyküsünde görülebilir. Bu hikâyedeki monolog tekniği o dönemde İran edebiyatında az kullanıldığı için kısa öykücülükte tanınmış bir teknik olarak kabul edilmediği görülmüştür.¹

Ferda (Yarın) adlı öykü Hidayet'in öykülerinden hiçbirine benzemez, sanatsal ve yazımsal tarzda Cemalzade'nin *Derd Dil-i Gurban-i Ali* ve Sadık Çubek'in *Bad az ZohrAher-i Payiz* adlı öyküleriyle çok az benzerliklerine sahip olmasına rağmen bu öykülerden hiçbiri konu ve içerik açısından birbirlerinden farklılar. *Ferda* (Yarın) ve ismi geçen diğer iki öykü içsel hikâyeler grubunda birbirine bağlıdır. Rüya, hayal ve hatıra mektupları her üç hikâyenin gerçek kahramanlarının batını uğraşlarıdır, ancak üç yazar da bilinçli hareket etmeyen şahıslarına rağmen tek tip kullanmamışlardır.²

Ferda (Yarın), Hidayet'in tematik açıdan en toplumcu hikâyesidir. Onun asıl kahramanı Hidayet'in diğer hikâyelerinin her bir şahsiyetinden daha çok kendisinin toplumdaki haberdar olduğunu göstermektedir. Zağî olarak tanınan yaygın evi çalışanı Mehdi-yi Rızvani'nin kaderi yolculuk, fakirlik, felaket, zorluklarla mücadele etme ve sonunda ölümle sonuçlanmaktadır. Biz, yaşanan bu alınyazısına dolaylı bir şekilde şahit olmaktadır. Hidayet kahramanın kişiliğini okuyucuya göstermek için bilerek onun ve

¹ Muhammed Beharlu, *Berresi-yi edebi-yi Ferda-yi Sâdık Hidayet* (Sadık Hidayet'in *Ferda*'sının Edebi İncelemesi), Mecellat-ı Edebiyatı Kelek, Payiz 1369 hş (1990 m.), s. 21; Dastan-i Adine (5), *Ferda Asar Sadık Hidayet / be Hamrah "Ruzgari ke Hedayet Ba hiş Damhor Bud ne Kafka!*, Med u Meh,15 Cum'a İsfand 1393; Teceddod Khahi Edebi-yi Hedayet, *Megale-yi Ez Doktor Huseyin Payende*,www.seemorgh.com /cultur, s. 1.

² Muhammed Beharlu, Dastan-i Kotah-i İran/ 23 dastan az 23 Nivisende-i Muasır (İran Kısa Öykücülüğü/ 23 Çağdaş Yazardan 23 Hikâye), İntişarat-i Huma, Payiz 1372 (1993 m.), s. 103.

dostu olan Hizmetçinin zeki biri olmadığı noktasına dikkat çekmekte ve zihinde değindiği bu noktadan dolayı mantıksal bağlantısı gerçek dünya ile kopmaktadır.

Ferda

Ne amansız bir soğuk! Paltomu ayaklarıma örtmeme rağmen, hiç mi hiç... Sokakta ne kötü soğuk esiyordu.! Ancak dün gecedan daha soğuk değil. İçeri giren soğuk, kırık camdan mıydı yoksa kapı aralığından mıydı, Gazyağı sobasının kokusu daha kötüydü. Abbas-i Gerülendeş ayağa kalktı: *"Soğuktan kabuk soyduk!"* gibisinden pencerenin önünde sözler sarf ediyordu. Hayır, üzgün değilim, canı cehenneme: Dumanlı oda, Askerin övünmesi, insanın eline ve ayağına yapışan bir siyahlık, arabamın tıkırtısı, kirlilikten dolayı donmayan paslı havuz suyu, fitneci, araya giren çocukların gevezeliği ve sırtkanlığı, Hak Dost Kebapçısı, soğuk yatak. Her nereye gitsem bunlar da arkamda geliyorlar. Hayır, hiçbir şeyi kaybetmedim.

Niçin uykum gelmiyor? Yoksa Mehtap yüzüme vurduğu için midir? Şuursuzca dönmemeliyim, sinirlendim. Uykumun gelmesi için her şeyi unutmam gerekir hatta kendimi de. Fakat unutmadan önce ben neyim? Her şeyi unuttuğum vakit ne değilim? Ben tam olarak bilmiyorum kim olduğumu... Bilmiyorum... Sürekli. *"Ben... Ben?"* Bu ölü olan *"Ben"!* Dün gece başımı yastığa koyarken artık hiçbir şeyi anlamadım; her şeyi unuttum. Belki yarın İsfahan'a gideceğim içindir. Fakat ilk kez yolculuk etmiyorum. İyi de, Evin³ ve Dereke çocukları ile gitmek istediğimizde zaman da o geceyi uykusuz geçirirdim. Ama bu defa normal bir gezme için değildir. Geçici değildir. Zevk mi alıyorum yoksa korkuyor muyum bilemiyorum. Niçin tedirginim? Neyi geride bırakıyorum? Aslında ben tembel bir insanım. Niçin bir yerde duramıyorum? *"Bedeşan"* yayın evinde birlikte çalıştığım Rıza Saruği şimdi sayfayı yayına hazırlayan kişi olmuş, onun için her şey yolundadır. Ben her zaman işsizim, gırtlığa kadar borçluyum. Ne zaman işim olsa, maaşımı önceden harcıyorum. Şimdi anladım. Bu soğuk havadan değil, başka bir yerden kaynaklanıyor- kendimdendir. Ne olursa olsun, ama her sefer bu soğuk geliyor. Bükük bel ile bu bedenin yükünü taşımalıyım. Caddenin sonuna kadar gitmek gerek. Niçin gerekli? Ne için...? Yükümü eve götürmek için. O da nasıl bir ev!... Güçlü kollarım var. Sıcak kan damarımda ve tenimde dolaşiyor, parmak uçlarıma kadar bu sıcaklık geliyor: Ben canlıyım. Burada sürdürdüğüm hayatı dünyanın öbür ucunda da sürdürebilirim. Başka bir şehirde... Dünya büyük ve görülmeye değer olmalı. Şimdilik gürültülü patırtılıdır, gazetede bu haberlerle açıklanması gerekmez. Savaş da onlar için bir çeşit oyundur, tıpkı futbol gibi. Hiç olmazsa heyecanı var. Çukurda kalan su kokar...

Save'ye nasıl gideyim? Onlara engel mi olayım? Asla... Babamın ve karısının yüzünü görmeyi özlemedim. Onlar da beni görmeye meraklı değil. Şimdiye kadar kaç tane kız kardeşim ve erkek kardeşim olduğunu bilmiyorum... Tiksinıyorum. Hayır, annemin üzerine kuma getirdiği içindir. Sürekli sümüğü bıyıklarına akıyor, leblebi gibi gözleri, kalın kaşları altında parlıyor. Niçin çocuklar gibi sürekli cebinde bir şey taşıyor

³ Evin; metinde geçen bir yer ismidir.

ve gizlice yiyor ve hiç kimseye de vermiyor? Ben babama benzemem. O sıvalı toprak ev, yamuk raflar, kısa kavisli tak, çocuk gürültüsü, inek, koyun, tavuk ve horuz birlikte yaşıyorlar! Sert bir tavırla o an elini beline koyuyor ve sürüsünü sopayla dövüyor! Sabahtan akşama kadar sövüp sayar. Oradan gelen bir ekmek yılanın zehridir, ekmek değildir. Orası benim yerim değildir, hiçbir yer benim yerim değildir. Babamın emeği var, nüfus etmiş, kendi malıdır. Amaaan, mal kendisinin- zenginlik çok önemlidir, yaşatır, miras bırakır... Fakat hiçbiri benim malım olamaz, miras da benim malım değildir- miras ve mülk alakadar olanın malıdır, ömürleri dünya malı peşinde geçmiş: Mehtap'ta aşk yaşamaktan ve bahar yağmurlarından keyif sürüyorlar- kendi çocukluklarını hatırlamazlar. Fakat ay gözüne vuruyor ve uykusuzluk başıma vuruyor. Hatıra da omuzlarımdan kayıp yere düşüyor. Yapayalnız... Ne kadar iyi! Babam bu hatıralardan fazlasına sahiptir. Ancak ben çocukluğumu hatırlamayı hiç istemiyorum. Hasta ve borçlu olduğum geçen yıl niçin mektubuma cevap vermedi? Onu düşünmek bile gereksiz.

Altı yıllık işten sonra yine elim boş. Yine işsizim. Yeniden gün, yeniden bir gün! Suç benim- dört yıl teyzemin oğluyla çalışmıştım, fakat İsfahan'a gittiğinden beri iki yıldır ondan haber alamıyorum. Gerçekten kurnaz bir insandır. Şimdi de onun peşinden gidiyorum kim bilir? Belki onun umuduyla gidiyorum. Eğer iş içinse niçin başka bir şehre gitmiyorum? Onların ve akrabaların izini bulurum fikriyle yollara düşmüşüm. Zoraki! ... Ne tatsız bir şaka! Artık kararımı verdim. Verdim... Bitti.

Dünyada özellikle keyif ve sefa için özel yerler varsa, onun karşılığında bahtsızlık ve çaresizlik her yerde vardır. O özel yerler, özel insanların.- Geçen yıl birkaç günlüğüne kasiyerliğini yaptığım Kafe Geti'nin zengin müşterileri vardı. Çalışmadan para harcıyorlardı. Otomobil, park, güzel kadınlar, kaliteli içki, rahat yatak, sıcak oda, güzel hatıralar, hepsi onlar için seçilmiş. Onların malıdır, nereye giderlerse bu rahatlık onlarıdır. Öteki dünya da onların malıdır. Sevap işlemek için de para gereklidir.! Biz eğer bir gün çalışmazsak, akşam yemeksiz uyumak zorundayız. Onlar! Eğer bir akşam eğlenmezlerse dünyayı birbirine katarlar.

O gece Kafe'nin koridorunun köşesinde, o Amerikan askeri kör kütük sarhoştur ve kıpkırmızı yüzünden ter damlıyordu, koyu mavi elbisesi olan o kadının başını nasıl da vahşice duvara vuruyordu. Benim gözlerim karardı. Kendimi tutamadım. Azrail'in pençesine düşmüş olan bu kadın nasıl feryat ve figan ediyordu! Hiç kimse engel olmaya ya da ara buluculuk etmeye cesaret edemiyordu. Hatta kapının önündeki güvenlik soğukkanlılıkla izliyordu. Ben kadını kurtarmak için gittiğimde benim başıma ne vurduklarını bilmiyorum. Yıldırım çarpmışa döndüm. Gözlerimi açtığımda karakolda uyumuşum. Mesanemdeki tekmenin yeri halen ağrıyor. Üç ay zindanda kaldım. Beni bir soran olmadı: "(Abolî Kharet Be Chand) kimse beni adamdan saymıyor⁴" Hayır, benim de bizzat güzel hatıralarım var!

⁴ *Aboli Haret Be Çend* deyimi olarak karşımıza çıkar. Türkçe karşılığı kimse beni adamdan saymaz manasında olup daha çok fikri alınmayan kişiler tarafından kullanılır.

Benim omzumda inen bu şey de nedir? Hân, bir tane Muştadır.⁵ Niçin bu gece yolun tamamında bu Muştayı elimde sıktım? Sanki bir kişi beni takip etmiş. Bir kişiyle boğuştuğumu hayal ediyordum. Şimdi niye onu yastığım altına koydum? Gelip beni çıplak edecek kişi kimdir? Yatak daha sıcak olmuş, fakat niçin uykum gelmiyor? Rustem Khâni'nin düğün gecesinde kahve içtiğimde uykum kaçmıştı. Ama bu gece her zamanki gibi iki bardak çay içtim. Gereksiz bir şekilde yolumu uzatıp Gûlbendek'e gittim. Hak dostu kebabçısının babasına, her zamankinden iki kat fazla aldığı için lanet olsun. Çocukların toplandığı yer hevesiyle gittim. Eğer bir iki kadeh votka içseydim daha iyi uyurdum. Hizmetçi bu gece gelmedi. Ben zaten bütün çocuklarla vedalaşmıştım. Fakat artık cumartesi günü işe gitmeyeceğimi bilmiyorlardı. Bunu hizmetçiye söylemek istiyordum. Bugün sabah ne kadar sert bir bakışı ve uçuk renkli görünüşü vardı. Işık, baskı makinesinin önünde durmuştu, gece baskını yapmıştı. Onun işini bu kadar çok sevdiğini sanmıyordum. Saf bir çocuktur: saflığını biliyor; saf olup olmadığından emin değil. O hiçbir şeyi unutamıyor ki uykusu gelsin. İşini boşlamak ya da kumar oynamak hiçbir zaman hizmetçinin aklına gelmezdi. Makine gibi ayaklarının üzerine yükleniyor ve sözleri kalba diziyor. Sürekli gevezelik edip veya haberleri yüksek sesle okuduğu kötü bir huyu var.! İnsanın dikkati dağılıyor. Bıyıkları yeni terlemiş yüzüne bir ciddiyet vermiş, Fakat sesi etkileyici. Her kelimenin sonunu nasıl uzatıyor! Öyle ki bir kadeh içki içti mi, artık çenesini tutamıyor. Ağzına her ne geliyorsa söylüyordu; örneğin bana ne onun dayısının eşi çocuk düşürmüştü? Ancak kimse de onun sözlerine inanmıyor. Hepsi abarttığını biliyor. Her ne kadar bana ısrar ettiyse de, benden laf alamadı. Dertleşmek âdetim değildir. Geri dönüp "Çocuklar!" dediğinde Museybî sinirleniyor, burnundan soluyor. O nasıl bir burun! O burunla beş kişinin yerine odanın havasını kirletebiliyor. Fakat sürekli dudakları açık, ağzıyla nefes alıyor. Yusuf-i İştihârdî'den hoşlanmaz: İki kişiyi birbirine düşüren biridir. İştihârdî de Save ve Zerend gibi bir yer olmalı, biraz daha büyük ya da daha küçük, fakat şüphesiz kerpiçli evler ve ateşli insanlar, sıtma nöbeti, bir göz ağrısı vardır! Örneğin bana ne, gelip kulağımın dibinde söylüyor ki: "*Abbas Zührevi (verem) hastalığa yakalanmış.*" Bana yutturduğu ipekli gömlekle, beni iyi kazıkladı. Onun gözlerinin kızarıklığı işten dolayı ya da ağrıyor mu, bilmiyorum. O halde niçin gözlük takmıyor?

Abbas ve Ferukh'un birbirleriyle çok samimi bir bağı var. Geceleri keman dersleri alıyorlar. Belki de hizmetçi o ikisi aralarına aldılar. Hımm, aklımda değildi, hizmetçi kendi birliklerine aldılar. Bu gece Hak Dostu Kebabçısına gelmemesi bundandı. Önceki gün Abbas bana birliklerinden bahsettiğinde hizmetçi dirsek ucuyla ona vurdu ve dedi ki: "*Boş ver, o anlamaz*" Abbas'ın domuz dişleriyle onunla konuşmaması daha iyidir. O bana her ne söylerse söylesin ben onun tersini yaparım. O domuz dişlerle ve şaşu gözle beni aralarına alamaz. Eğer doğru söylüyorsa verem hastalığına bir çare bulsun. Çelimsizliğini görmezden gelsinler diye o, partiye üye oldu. Hizmetçi, "*Ben onların amacını tam anlamıyorum*" derken doğru söylüyordu. Belki de bu bir çeşit eğlencedir... Peki, niçin ilk günden beri askerin sol gözü bana takılmış? Gereksizce eleştiriyor. Belki

⁵ Muştâ: özel olarak açılmış deliklerine parmak geçirilen, karşısındakine yumruk gibi vurmak için kullanılan demir.

Yusuf laf taşıyıcılığı yapmış. Ben onun arkasından bir şey söylediğimi hatırlamıyorum. Ben bir sürü matbaa gördüm, hiçbiri o kadar karışık ve gürültülü değildi- bilgili değiller ki yönetsinler- insanın yaptığı iyiliğin karşılığı yok oluyor. Hizmetçi, Asker'in de bu matbaada hissesi olduğunu söylüyordu- belki de bu nedenle ukalalık yapıyor. Ancak tuhaf bir şeyi Museybî'ye anlatıyordu. Encümenlik Bayramının günüydü, Museybî'yi de yanlarında götürmek istiyorlardı. O bu şekilde sürekli çalışıp konuşuyordu. Dönüp *"Bu hayatın babasına lanet olsun! Peki kim çocuklara ekmeğini verir?"* demiş. O halde kim çocukların ekmeğini verir. Ne komik gerçek bir hayat! Çocukların karnını doyurmak için böyle can çekişiyor ve eşek gibi çalışıyor! Her ne olursa olsun ben yalnızım, kimsesiz ve geride bırakacak bir şeyim yok. Ben anlayamıyorum. Şayet onların da bir çeşit eğlence ve keyifleri vardır, o halde kendilerini bahtsızmış gibi göstermek istiyorlar. Fakat ben başkalarının keyiflerine ortak değilim, onlardan ayrıyım. Biraz hava almam lazım. 6 yıl şaka değil, yoruldu. Bütün bu maskaralıkları geride bırakmam ve gitmem lazım. Hava almam lazım.

Ben bütün dost ve akrabalarımı karışık bir rüyada tanıdım. İnsanın uzun saatlerini susuz ve otsuz bir çölde geçirmesi gibi bir şeydir, bir kişinin onun peşinde olması umuduyla. Ama dönüp onun elini tutmak istediğinde kimsenin olmadığını görür. – Sonra kayıyor ve o ana kadar hiç görmediği çukurlara düşüyor. Hayat, uzun, donuk ve ince bir yoldur. Güvenlik amaçlı olarak pirinçli bir muştayı kötü insanlara karşı avucunda hazır tutmak gerek. Sadece bir sağlam arkadaşım oldu, o da Hûşenk idi. Birlikte olduğumuzda, konuşmaya ihtiyaç duymuyorduk: birbirimizin derdini anlıyorduk. Şimdi ince hastalığımdan⁶ yatıyor. "Bahar Daniş" matbaasında yanımda çalışıyordu. Birden bayıldı ve yere düştü- aptal oruçluydu, içi geçti. Sonra da kan kustu, sanki hastalığı orada başladı. İlaçlara ve tedaviye ne kadar çok para harcadı. Ne kadar işsiz kaldı, ne kadar koşuşturdu, sonunda onu yattığı yerden gönderdiler. Bir okla iki hedefi vursun diye annesi bu sermayeyi Hûşenk için biriktirdi. Hem sevap hem de yiyecek tasarrufu. Böylesi bir yaşantıya "Kafe Geti'nin" müşterileri sebep oldular. Biz kan kusalım ve onlar dans edip keyif yapınlar! Onlardan her biri bir gecede benim yedi ceddim kadar kumarda kazanıp kaybediyorlar... Dünyadaki her şey şans ister. Esedullah'ın kız kardeşi söylüyordu ki: *"Denize girsek deniz korur."*

Altı yıl bu delikten o deliğe, - berbat havalı odaların içinde kalıp gürültü ve patırtı içinde çalıştım. – O da panik atak işi "acele et!", sanki geç kalsaydın yer gökyüzüne yapışırdı! Şimdi de elim boş. Belki de böylesi daha iyidir. Zindanda kaldığım geçen yıl, beni soran bir kişi olmadı ki: *"(Aboli), kimse beni adamdan saymadı"*

Yatağım daha da sıcak olmuş... Sanki havanın soğuğu kırılmış (hava sıcak olmuş)... Saatin tiktak sesi uzaktan geliyor. Vakit geç olmuş olmalı... Yarın sabah erken... Garaj... Benim saatim yok ki... Ne garajı? Dedi... Yarın, elbet yarın...

⁶ İnce hastalık halk dilinde Verem diye geçer ve metinde ince hastaların tedavi edildiği yer olarak belirtilir. İnce hastalığı: بیماری سل, ince hastalığına yakalananlara مسلول (Veremli) denilir. Bkz. Ferheng Moin, Ferheng Omid.

HİZMETÇİ

Ağzım kurumuş. Burada su yok ki. Kalkmalıyım, kibriti yakmam gerekiyor, ara koridorda su testisini bulmalıyım—eğer su testisinde su varsa. Hayır; o geçmez, daha da uykusuz olurum. Ancak içkiden sonra soğuk su iyi gelir! Bir sigara içsem nasıl olur? Uykum gelmiyorsa ne yapayım. Uyumak için çabalıyorum, o zaten öldü. Hayır, öldürüldü. Atletim ter içinde tenime yapışmış. Bu ağlayan Şukufe, Kudsi'nin kızıydı... Bu gece şaşkındım, çok içtim. Halen başım dönüyor, şakaklarım uyuşuyor. Sanki boynuma kurşun dökmüşler: sersem ve şaşkın... Böylesi daha iyidir. Ne kısa bir çarşaf! Bu kefendir... Şimdi ölüyüm... Şimdi toprak altındayım... Canavarlar yanıma geldiler... Şukufe'nin feryat ve figanı gökyüzüne yükseldi. Çocuk korkmuş olmalı... Ona tatlı almayı unuttum.

Ne kadar yazık oldu! İyi bir çocuktu. Kara gözleri sürekli gülüyordu... Temiz bir çocuktu! Ne acı bir olay? Yazık... Yazık... Yazık... Gözyaşımı tutana kadar derin bir nefes almam gerek. Sanki gönlüm boşalmış, bir şeyi kaybettim. Horozun sesi geliyor... Gece çok ilerlemiş. İyi ki uykudan sıçradım. Bu uyku değildi ki. Rüya görüyordum ki uyanığım, fakat ne bir şey görüyordum ne bir şey hissediyordum ne de kim olduğumu bilebiliyordum. İsmimi bile unutmuştum, uyanık mıyım ya da değil miyim bunu dahi düşünüp düşünmediğimi bilmiyordum. Fakat bir şey olmuştu. Bir şeyin olduğunu biliyordum. Belki rüzgâr esiyordu, yüzüme vuruyordu. Hayır, şimdi hatırladım, büyük bir mezar taşıydı. Kim orada dua ediyordu? Sırtı bana dönüktü. Ben parmağımı taşın üzerine koymuştum. Parmağım taşın içine girdi – Parmağımın taşın içine girdiğini hissettim. Birden yandı, alevlendi. Ben uykudan sıçradım. Bir parmağım halen acıyordu. Elimin başıma iş açmasından korkuyordum. Salatalık soymaya geldim, bıçağın ucu parmağıma battı. Seyyid Kazım elini suya tuttuğunda çok tedirgin oldu. Eğer elimin yarası kötüleşirse işimden olurum.

Sanki endişeliyim. Keşke konuşacak biri olsaydı. O gece geç olduğu için izin alamadım, Dizgi odasında baskı makinesinin altında uyudum. Daha rahattım. Konuşacak biri vardı. Sanki hava aydınlanmış... Bu sallanan komşunun evindeki Çam ağacının başı mı? Bir insan olduğunu sandım. Öyleyse rüzgâr esiyor. Sivrisinek elimi ve ayağımı ısırıp parçaladı... Çok sinirlendim. Bir önceki gece komşumuzun evi ne kadar kalabalıktı! Onlar bahçelerinde o kadar çok lamba yakmışlardı ki bizim evimiz de aydınlanmıştı. Oğlunun düğünü için üç gece kutlama yaptı... Hacı Gül Muhammed Eyveni'ni ne kadar mütevazı bir görünüşe sahip! Sevgiyle! Çok zengin olmasına rağmen hâlâ milleti ciddiye alıp selamlarını alıyor. Ama niçin kendisine karşı bu denli cimri, anlamıyorum?⁷ Kudsi, gecelik yirmi beş bin tümen harcaması olduğunu söylüyordu. O da bu pahalı zamanlarda! Bu Yusuf ne kadar da küfürbaz! Diyordu ki *"Damat'ı ben tanıyorum. O, şerefsiz hırsızlardandır! İnsanlar aklıktan can veriyor, o parasıyla gösteriş yapıyor. Bunlar ömürlerinin tamamında bizim bir günümüz kadar çalışmamışlar."* Bu sözü söylemesine

⁷ اما چرا همیشه کلاه واسه سرش تنگه burada kinaye söz konusu: Bunca mal varlığına sahip olmasına rağmen kendisi için çok cimridir.

ne gerek var? İyi, oğlu genç, arzulu... Onların kısmetiymiş! Allah onları zengin etmek istemiş. Kime ne! Fakat Kutsi gelinin kara tenli ve çirkin olduğunu söylüyordu. Ne gibi olduğunu söylüyordu? Ahân: *“Hamur gibi buruşmuş kadın”* gibidir. Sanki çok makyaj yapmışlar. Ancak Zagî muradına ermeden öldü. Annesi ve babasına yazık! Acaba haberdar olmuşlar mı? Garibanlar, yarın gazetede haberi okuyacaklar. Belki annesi babası da yok... Ben bu olayı araştıracağım... Ne kadar içine kapanık bir insandı! Evlat acısı gören anne, artık hiçbir zaman unutamaz... ne yazık ki onun su çiçeğine yakalanan çocuğu öldü, kaç yıl oldu, halen taziyede feryat ve figan ediyor!... Herkesin bir takdiri var... Fakat bu değil, bu şekil ölümle değil.

Ey Allah'ım! Ne yazmıştı? Abbas gazetesinin haberlerini yerleştirirken uzun uzadıya okudu. Abbas da Zagî'yi tanıyordu. Fakat o particiliktendi, Zagî'nin hatırı için değildi. Okuduğu zaman niçin sesi titriyordu. *“Üç savaşçının cenaze töreni”* hayır, *“Üç özgürlükçü işçinin şaşalı cenaze töreni.”* dedi. Yarın sabah ben gazeteyi alıp okuyacağım. Zagî olarak meşhur olan Mehdi-yi Rızvani-yi hepsinden önce yazmışlardı. Bunlar *“Zayende Rud”* yayınevini işçileriydiler. Başka biri olamaz. Yani matbaanın hatasıymış; bu kadar büyük hatayla? Bundan daha büyük hatalar da mümkündür. Aslında onun yaşaması bir matbaa hatasıydı. Fakat bir el yazısı haberi olduğu için matbaanın hatası olamaz. Belki telgrafçı hata yapmış! Muhtemelen diğerleri de gençtiler... Yani bunlar topluca grev yapmışlardı. Yaşasın...! Görevliler onların kalplerine kurşun sıkışlar. Kurşun yolunu şaşırmasın ki, kalabalığın arasından gelip ona isabet etmesin. Hayır, kesinlikle grubun başındaydılar, safta öndeydiler. Görevliler de kimlere vuracaklarını biliyorlardı. Onların *“Görkemli cenaze töreni”* düzenlemesi bilinçsizce değildir.

Bizimle çalışması dört, beş ay önceydi... Ama sanki dünmüş gibi: Onun bakışı insanın yüzüne gülümsüyordu. Onun öne doğru gelen kıvrıkcık sarışın saçları vardı. Burnu kısaydı ve dudakları kalındı. Genel itibariyle yakışıklı değildi, ama yüzü yuvarlaklı. Onunla arkadaş olmak ve iki kelime konuşmak insanı rahatsız etmezdi. Odaya girince, bir çeşit sıcaklığı, samimiyeti kendisiyle getirirdi. Hiçbir zaman çırağa seslenmezdi, daima formları kendisi boyaya batırır ve basım odasına götürüyordu. O zamanlarda bizim odamız küçük ve boğuktu, harflerin Versate'ye yerleştirilmesi veya Garse'ye dağıtılmasının ağır ve boğuk sesi geliyordu. Zagî'nin dişleri arasında çıkan ıslık insanın tenindeki yorgunluğu alıyordu. Sinema aklıma geliyordu. Ne yazık ki Zagî yok, şimdi odamızın büyük ve utanılacak durumda olmadığını görebilsin! Şayet o zaman bu odaya sahip olsaydık bizim kahramanımız burada kalır ve boşuna İsfahan'a gitmezdi. Hayır, işten kaçan değildi, fakat işe de gönül vermiyordu. Sanki kafa dağıtmak için çalışıyordu. Daima başı aşağıda ve memnundu, kimseden şikâyetçi değildi. Neşeli ve sıcakkanlı bir adamdı. – nasıl da dişleri arasında ıslık çalışıyordu, sinemada çalınan müzikler gibiydi. Daima ya sinemaya giderdi ya da kitap okurdu. Yorulmazdı da. Ben sadece Lamar Durveti ve Jeanette Mac Donald'in filmlerini severim. Lurolve Hardy de fena değiller; yani insan gülüyor.

Asker bey, bu yersiz çalınan ıslık yüzünden onunla ters düştü ve sürekli onunla uğraşıyordu. İnsanların niçin bu kadar kendilerini beğendiğini anlayamıyorum. Yükseldiklerinde kendilerini kaybediyorlar! Sayfaları düzelten olmadan önce Museybî'nin

yerine bizim odanın yanlışlarını düzeltendi. Konuşuyorduk, gülüşüyorduk. Birden kendini yükseklerden tuttu! Onun adının yani lakabının "Eziyet eden" olarak konulması boş yere değildir. Sonuçta dünyada dostluk yalan olmaz. O gün ben Asker beyin karşısına çıktım, Zagî için onu azarladım. Allahtan Zagî yoktu. Sigara almaya gitmişti. Yoksa birbirleriyle boğuşurlardı. Ben kavga, dövüş ve bu tür şeylerden hoşlanmam. Küçük biçimsiz Ganas'ın yazarı örnekleri elli defa değiştiriyor, o onun için harcama yapmıştı. Kitabının haberlerinin çok hatalı basıldığını ispiyonlamaya gitmişti. Öylelerindedir, eğer hata bile yoksa kendisi uyduruyor. Ben, Zagî'nin niçin kabul ettiğini düşünüyorum. O bizim odamızdaydı, Kitap düzenlemesini kabul etmemeliydi. Çünkü Hüseyin Gabi işten kaytarmıştı. Her şekilde Asker Bey'in eline koz verdi. Fakat kötü konuşmaya başladı. Eğer Zagî olsaydı birbirlerine girerlerdi. Zagî kabadayıydı, Asker Bey'e minnet etmezdi. Allah'tan kimse Zagî'ye laf taşımadı. Sonuçta ikisi de arkadaşımızdı.

Zagî aslında dem demi bir insandı: İşten çabuk soğurdu. Orada, İsfahan'da da yaymevine girdi, Fakat particilik ve bu tür şeyler duymaktan hoşlanmazdı. O, işçi grevinde nasıl öldürüldü? O gün öğle yemeğinde Abbas ile biraz atıştı. Zagî: *"Sen boynuzunu benden çek, ben avlanmak istemiyorum – Bir candan fazlasına sahip değilim ki."* diye söylüyordu. Abbas: *"Bizim işimizi erteleten bu sözlerdir. Biz birleşmediğimiz sürece bizim halimiz ve günlerimiz böyle olur. Doğru yol bir tanedir, bin tanesi değil. Öyleyse yeryüzündeki bütün işçiler benden ve senden daha mı ahmaklar"* diye cevap verdi. Zagî yemekten el çekti, bir sigara yaktı. Sonra dudak altından: *"Sizler iş insanı değilsiniz, hep konuşuyorsunuz!"* dedi. Nasıl oldu, onun görüşü değişti? O bir aşk insanıydı, makam bir kere onun başına vurmuş. Fakat Zagî'nin tüm problemi ofisle kimlik üzerineydi. Eğer kimliği yoksa peki nasıl İsfahan'a gitti? Yusuf: *"Zagî, İslambul caddesinde Amerikan sigarası ve gazete satıyor."* diye saçmalıyordu. Bu şekilde boş yere benim adım dedikoducuya çıktı! Ben: *"Çocuklar! Onun için cenaze töreni... Nasıl bir yas meclisi düzenleyelim? Ne olursa olsun bizim hakkımızı savunmuş, canını bizim için feda etmiş."* diye sordum. Hiç kimseden ses çıkmadı. Sadece Yusuf döndü ve dedi: *"Allah onu affetsin! Kabızlı bir insandı."* Kimse gülmedi. Ben Yusuf'tan rahatsız oldum. Şakanın da bir yeri var...

Ben ona iyi davranmadığıma üzülüyorum. Gariban şaşırıldı. Hayır, benim günahım neydi? Fakat kendince bir şeyler düşünebilirdi, öncesinde bana: *"Kol saatimi yirmi tümene satıyorum."* dedi. Onun saati elli tümenden fazla ediyordu. Ben: *"Senin ona ihtiyacın var."* dedim. *"O zaman bana on tümün borç ver, yarım sana geri veririm."* dedi. Benim yoktu fakat onun için buldum. Aynı gece, hepimize Hak Dostu Kebapçısında yemek ısmarladı. On dört tümün harcadı. Ertesi gün, basım odasında çıkınca şişman bir kadın havuzun yanında bekliyordu. *"Mehdî-yî Rızvâni burada mı?"* diye sordu. *"Onunla ne işin var?"* diye sordum. *"Ona söyle ki Hüşenk'in annesi saatin kalan parasını getirdi."* diye cevap verdi. Ben o an onun saatini sattığının farkına vardım. *"Yoksa saatini mi sattı?"* dedim. *"Ne nazlı bir genç ki! Allah ailesine bağışlasın! Oğlum veremli olup Şah Abad'da yattığından beri her ay ona yardımda bulunuyor."* dedi. Odaya girince saatin Zagî'nin bileğinde olmadığını gördüm, ona: *"Hüşenk'in annesinin seninle işi var"* dedim.

Gitti ve geri geldi; on tümenimi bana geri verdi. Ona sordum: *"Hûşenk kimdir?"* Ah çekti ve *"Hiç, arkadaşım. Allah affetsin! Ne de dost canlısı bir insandı..!"* dedi. Ne olduğunu bilmiyorum... Fakat bir şey beni rahatsız ediyor... Neyi bilmiyorum?... hayır, o ölmemeli... Asla... Asla... Asla... Yoruldum. Ama onun arkadaşı onun öldüğünü bilmemeli. Cuma günü Şah Âbad'a gidiyorum, Hûşenk'in annesini Sanatoryumda buluyorum... Onu ikna edeceğim. Hayır, o anlamadan Hûşenk'e yardım etmeliyim. Tüberküloz insanı çok hassas oluyor ve hemen ondan etkileniyor. Şüphesiz kalay'ın karalığından verem olmuş... Zagî'nin arkadaşıdır. Ona yardım etmem gerekiyor. Taşın altında da olsa çıkarırım... Ek iş yaparım... Ağlayabilir miyim ya da ağlayamaz mıyım bilmiyorum... Bilmiyorum... Oh... Oh... Ne kötü!... Gözyaşıma hâkim olmalıyım... Erkek için kötüdür... Yüzüm ıslandı... Derin nefes almam gerek...

Bu sefer artık sivrisinek yok; bit. Sırtımın omuriliğinde yürüyor, kıvrılıyor. Daha yukarı çıktı... Bu kendimle getirdiğim Hak Dostu Kebapçısının hediyesidir. Bilinçsizce sırtımı kaşıdım, iyi olmadı. Pis yaratık yerini değiştirdi... Dün gece pilavında çakıl çıktı ve patlıcanlı yemeği de pişmemişti. Sonra da bıçağın ucu parmağıma battı. Şimdi hatırladığımda daha da kötü oldu. Bu Hak Dostu da lokmalarımızı iyi saymış! Eğer Abbas yardımına yetişmeseydi düşecektim... Elimde değildi, sarhoştum. Durumumun iyi olmadığını görünce o beni beraberinde götürdü. Gerisini hatırlamıyorum. Kendime geldiğimde Abbas'ın evinde olduğumu gördüm. Yarın Abbas'ın yüzüne bakmaya utanacağım... Ne kadar pis! Hep kusmuştum... Ah, ne kadar kötü...! Yani, saman senden değildir ama samanlık senindir⁸. (Burada kinaye söz konusudur, Bu kadar içmek zorunda değildim). Hep: *"Şerefine..."* diyordum ve kadehi başıma dikiyordum. Artık kendimde değildim. Bu sefer kendime dikkat etmem gerek. Abbas benim için misafirperverlik vazifesini yerine getirdi... Kanayan parmağımı yıkadı ve ilaçladı. Sonra beni evin kapısına kadar getirdi. Ama yetenekli bir genç; ne kadar güzel keman çalıyor.! Bana keman çalmak istedi, ben engelledim: *"hayır, hayır, arkadaşımız öldürülmüş, kemanını kenara koy... Ona saygı duymak için bir süre keman çalmamalısn. Çünkü biz hepimiz yastayız."* Eğer kemanı çalsaydı ben ağlardım.

Bu haberle çocukların hepsi sarsıldı. Hatta Ali Mübtedî'nin bile gözleri doldu, burnunu çekti ve odadan çıktı. Sadece kılı kıpırdamayan Mûseybîydi. Hataları düzeltmekle meşguldü. Işık onun burnunun gölgesini duvara yansıtıyordu. Ben çok sinirlendim. Mûseybî'ye: *"arkadaşlık yalan değil ki. Bu Zagî bizimle on beş gün çalıştı. Bizim için kendisini ölüme attı, bizim hakkımızı savundu."* dedim. Belli ettirmedi, Yusuf'tan Gevadratı (ya da kevadrat)⁹ istedi. Ne düşündüğünü biliyorum, Muhtemelen içinden geçirdi ki: *"Sizlerin tuzu kuru. Eğer işimden olursam, o halde kim çocuklara ekme verir, bu hayata lanet olsun!"* Böylesi hayata lanet olsun...

⁸ *بوره از خودت نیست، کاهدون که از خودته* burada kinaye söz konusu: içkiyi aşırı içip içmemek tamamen kendisine bağlıdır, çok içmek zorunda değil. O kadar fazla içmesi gerekmez.

⁹ Kevadrat *گواترات*; yayınevlerinde satır boşluklarını doldurmak ve beyaz kalması için kullanılır, kelimenin kökü Rusça'dır.

Yarın elbisemi değişmem gerekiyor, dün gece hepsi kirlenmiş ve kanlı olmuş... Belki Şukufe yatak altında boğulan kedisinin yavrusuna ağlıyordu... Niçin halen çam ağacın başı sallanıyor?... O halde rüzgâr esiyor... Bugün Yusuf'un bisikleti ağaca çarptı ve arka tarafı kırıldı... Yusuf'un dudaklarında uçuk çıkmıştı... Kevadrat... Dün yedi tane limonata içtim, yine mi susadım?... Hayır, kesinlikle matbaanın hatasıydı. Peki yarın gazetede yalanlayacaklar mı?... Yani... Ben siyah gömleğimi giyeceğim. Niye şaşş gözülü Abbas'a "şaşş Abbas'" demiyorlar? Kevadrat! ... Ke – vad – rat... Ke – vad – rat... Yarın gazete... Siyah gömleğim... Yarın...

Hikâyelerde İç Monolog Tekniğinin İncelemesi

Kendinle düşünmek doğaldır ancak kendinle konuşmak doğal olmayabilir. Edebiyatta her ikisi de asırlar önce işlev görmüştür. İnsanın kendisiyle konuşması mümkün olduğu kadar başkasıyla da konuşması olabilir. İnsanın kendisiyle konuşması tek taraflı olmakla birlikte başkasıyla da olması normaldir. Monolog, konuşmayla olduğu gibi yazıyla da mümkündür. Her ikisinde de anlatıcı tek kişidir. Monologda anlatım gelişir. Anlatım, söz üzerine kurulur. Söz, gerçeğin yaratıcısı, koruyucusu ve hatta üreticisidir. Anlatımda söz, iki tarzda işlev görmektedir. Ya sese dönüşür; dışa yansır bilakis sese dönüşmeksizin, insanın iç dünyasında görevini yerine getirir. İnsanın, iç ve dış olmak üzere iki konuşma tarzının var olduğu bilinmektedir. Anlatımda, her iki konuşma tekniği de yerine göre kullanılmakta ve yine her ikisi de insan için düşüncelerini ifade etme, derdini anlatma yoludur. Çünkü insan yaradılışı gereği her zamanla sesli konuşmayan, bazı problemlerini kendi iç dünyasında, bu dünyada kendi mantığı çerçevesinde ve yine kendisine has konuşma tarzı ile çözmeye çalışan bir varlıktır. İnsanlığın bu özelliğini dikkate alan roman yazarları, onun iç dünyasında şekillenen duygu ve düşünceleri dışa aktarmak için "iç monolog" tekniğini bulmuş ve kullanmışlardır¹⁰.

İç monolog tekniği okuyucuyu, kahramanın iç dünyasıyla karşı karşıya getiren ve okuyucuyu orada yalnız bırakan bir tekniktir. Özellikle yirminci yüzyılda ortaya çıkan romanlarda roman kahramanlarının sıkça kendi kendileriyle konuştuklarını, iç konuşmalar gerçekleştirdiğini görmek mümkündür. Bu biraz da çağın verdiği bir özelliktir çünkü yirminci yüzyıl insanı sosyal anlamda uyum sorunu yaşamıştır. Sosyal ilişkiler zayıf, ikili iletişim biçimleri yok denecek kadar az, bireysel bir yalnızlık hali içindedir. İletişimleri kopan insan daima kendi kendine konuşma, problemlerini kendisiyle tartışmaya başlamıştır. İç konuşma tekniği, kişinin ruhsal durumunu, suçunu, günahlarını itiraf etmeyi, yalnızlık, beklentilerini, özlemlerini tasavvur etmede oldukça faydalı bir yöntemdir. İnsan günlük yaşamında her şeyi dışa aktarmayabilir, başkasıyla paylaşamadıklarını kendisine itiraf eder ve bir iç itirafta bulunur. Kişi iç dünyasını araçsız bir şekilde doğrudan ortaya koyar. İç monolog da kişi sadece kendisiyle konuşur.

¹⁰ Mehmet Tekin, *Roman Unsurları 1*, Ötüken Yayınları, İstanbul, Mart 2016, s. 289; Bijen Baran, *Monolog-i Deruni, Megale-yi Ez Bijen- i Baran*, Pencom-i Mehr, 1389 (2010); Ebufazl-i Herri, *Vocoh-i Baznomayi-yi goftaman-i Revani: Ceryan-i Seyal-i Zihn u TekGoyi-yi Deruni, Pejhoheş-i Edebiyat-ı Muasır Cehan*, Şamare 61, Behar 1390 (2011), s. 30.

Okuyucunun okuduğu aslında yazarın kendi konuşmasıdır. William Shakespeare'de bunu görmek mümkündür. Buna örnek Hamlet, Romeo ile Juliet gösterilebilir¹¹.

İç monolog romanı anlatıcı-yazarın işlevi neredeyse yok hükmündedir. Tekniğin kullanıldığı bölümlerde yazarın, yani anlatıcının varlığı söz konusu değildir ve olası yorum ve açıklamalar, bizzat okuyucunun kendisine bırakılır. Yazar yorum ve açıklamalarıyla araya girmez, iç monologun en belirgin özelliği zihin serbest ve aktif bir şekilde çalışmaktadır. Bu sebeple iç monolog tekniğinde dil, konuşma dili şeklinde bir hal almaktadır. Kısacası yazarın kullandığı dil konuşma dilinden çok farklı olmayıp aktarılmış düşünceler için kullanılan dil tekniği aktarılmamış duygu ve düşünceler için de geçerlidir. Belirtmek gerekirse bu yöntemin kullanıldığı bölümlerde dil, dil bilgisi kurallarına uygun ve bilinçli bir tarzda kurulmuş cümlelerin aksine daha çok konuşma dili şeklinde gelişir. Konuşma dilinin sadeliği ve doğal oluşu söz konusudur. İç monolog tekniğinde doğal bir yapı vardır ve cümleler; düşüncelerin, hislerin doğal seyrine uygun bir şekilde serbest bir akış şeklini alır. Cümlelere konuşma dilinin mantığı mütehakkim olur. Bu şekliyle iç monolog, anlatıma, anlatılana doğallık kazandırır ve dolayısıyla kişinin duygu ve düşüncelerini gerçekçi bir yansıtma yolunda önemli bir araç olarak yer edinir. Bu tekniğin kullanıldığı bölümlerde yazar aradan çekildiğinden anlatım yeni bir boyut kazanmakta, gerçeklik doğal bir yapıda kendini göstermektedir¹².

Hikâyenin monolog incelemesi

Ferda (Yarım) monolog tarzında yazılmış bir hikâyedir. Bu öyküde karşımıza iki tip monolog çıkmaktadır. Birincisi Mehdi'yi Zagi'nin monologu, ikincisi ise Hizmetçi'nin monologudur. İkisi de yayınevi çalışanı olan Mehdi Zagi ve Hizmetçi hikâyenin gerçek karakterleridir. Bu tarzdaki öykülerde gerekli görünen üslup yazarın hikâyenin tamamında yer almaması ve hikâyede kahramanın iç dünyasını direkt okuyucuya bırakmasıdır. Hidayet, öyküsünü müdahale etmeden, açıklamalarda bulunmadan ve görüş bildirmeden yazmıştır. Hikâyenin anlatım dili tamamen günlük konuşma dili olarak gelişmiştir. Hikâyede karşılıklı bir konuşma ve bir dinleyici yoktur, anlatım tamamen tek taraflı olarak aktarılmıştır. Hikâyede bizim o duyduğumuz sesler insanların zihninde geçenlerin sesidir. Muhatapları kendileridir, onların zihninden geçen şeyin açık bir delili yoktur. Gerçekten de hikâyenin kahramanları zihinlerinde dış dünyadan ve gerçek zamandan haberdar değildirler. Hatta gerçek dünyaya en küçük bir tepki göstermezler. Hidayet okuyucuyu bir insanın zihninde yolculuğa çıkararak o kişinin ne hakkında konuştuğunu anlaması için onu orada yalnız bırakır.¹³

“Altı yıllık işten sonra yine elim boş. Yine işsizim. Yeniden gün, yeniden bir gün! Suç benim- dört yıl teyzemin oğluyula çalışmıştım, fakat İsfahan'a gittiğinden beri iki yıldır ondan haber alamıyorum. Gerçekten kurnaz bir insandır. Şimdi de onun peşinden

¹¹ Tekin, *Roman Unsurları 1*, s. 290; Prof. Dr. Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, 2015, s. 179; Baran, *Monolog-i Deruni*, s. 2.

¹² Tekin, *Roman Unsurları 1*, s. 290-291.

¹³ Beharlu, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdik Hidayet*, s.103-104; Payende, s. 1.

gidiyorum. Kim bilir? Belki onun umuduyla gidiyorum. Eğer iş içinse niçin başka bir şehre gitmiyorum? Onların ve akrabaların izini bulurum fikriyle yollara düşmüşüm. Zoraki! ... Ne tatsız bir şaka! Artık kararımı vermişim. Vermişim... Bitti."

Bu paragrafta Mehdi-yi Zaği kendi görüş ve düşüncelerini açıklıyor. Düşünceleri ve bilinçaltı duyguları, statik düşünceleri birbirine çok da uzak değildir. Bir dereceye kadar düzenli günlük bir dile de sahiptir. Süslemelerden uzak ve yalın bir şekilde verilmiştir.¹⁴

Başka bir örnekleme;

"Dünyada eğer keyif ve sefa için özel yerler varsa, onun karşılığında bahtsızlık ve çaresizlik her yerde vardır. O özel yerler, özel insanların.- Geçen yıl birkaç günlüğüne kasiyerliğini yaptığım Kafe Geti'nin zengin müşterileri vardı. Çalışmadan para harcıyorlardı. Otomobil, park, güzel kadınlar, kaliteli içki, rahat yatak, sıcak oda, güzel hatıralar, hepsi onlar için seçilmiş. Onların malıdır, nereye giderlerse bu rahatlık onlarıdır. Öteki dünya da onların malıdır. Sevap işlemek için de para gereklidir.! Biz eğer bir gün çalışmazsak, akşam yemeksiz uyumak zorundayız. Onlar! Eğer bir akşam eğlenmezlerse dünyayı birbirine katarlar."

Görülüyor ki Hidayet, Mehdi-yi Zaği'nin sözlerini onun ilk şekliyle ve insanın aklında geçtiği tarzda değil tam aksine onun eğitim seviyesine uygun, söz yapısı düzenli ve direkt cümleler tarzında açıklar. Yani var olan dil kurallarından uzak tamamen şahsi bir yalınlıkla aktarılmıştır. İşaret edilen nokta "Kafe Geti" müşterilerinin özellikleri ve Mehdi-yi Zaği'nin teyzesinin oğlu zeki ve ciddi oluşu değil aksine Mehdi-yi Zaği'nin düşüncesinin ortaya çıkışı ve zihni hâsıllarının Hidayet'in kaleminden dökülmesidir. Doğal olarak Mehdi-yi Zaği, teyze oğlunun ve Kafe Geti'nin özelliklerini biliyor ancak onun tekrar ettiği şey gösterilen ve açıklananlar başkası için yani okuyucu için anlatılıyor olmasıdır. Elbette bu tertibat ve düzende detaylı bilgi veren cümleler her yerde yoktur. Böylesi hikâyelerde okuyucunun çaresiz olması doğaldır, Mehdi-yi Zaği'nin düşüncesinde aktarılanların bir araya getirilmesi için kendi hislerini kullanır. Tam olarak neyin tekrar edildiğine dair bir şeyin keşfi gerçekten kolay değildir.

Başka bir örnekleme;

"Yatağım daha da sıcak olmuş... Sanki hava sıcak olmuş... Saatin tiktak sesi uzaktan geliyor. Vakit geç olmuş olmalı... Yarın sabah erken... Garaj... Benim saatim yok ki... Ne garajı dedi..? Yarın, elbet yarın..."

Okuyucu Mehdi-yi Zaği'nin düşünceleriyle hareket etmelidir. Kesilmiş cümleler ve tek kelimeler bizi onun kişisel görüşüyle tanıştırıyor. Görünüşte Hidayet, okuyucunun söylenenleri birazcık bir bilgi ile anlayabildiğinden emindir. Eğer Mehdi-yi Zaği'nin uyuma saatlerinden önce zihninde var olan gayri ihtiyari düşünceler, uygun olmayan ve

¹⁴ Beharlu, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 22

kötü söylemler şeklinde olursa okuyucu konuyu okumaktan bir şey anlayamaz. Öyle ki böylesi bir durumun oluşu ve mana tecrübesi ve çeşitli tabirler ortaya çıkar; çünkü bazen bir kelime ya da cümle bir konudan ayrıldığına göstergesidir. Bazen de geçmişte gerçekleşmiş hislerin ya da düşüncenin belirtisi; isteğinin amacına ulaşmasına ve kelimenin tekrarına sebep olmuştur ya da hiçbiri, düşünmeksizin konuşulması ve amaçsız olması da mümkündür. Ancak Mehdi-yi Zağî'nin ve onun iş arkadaşı yani Hizmetçi'nin monoloğu insanların dilinde ve zihninde yer edineni yazar bilerek okuyucuya tanıtmıştır. Uyumadan önceki hayal, düşüncede yer edinen ve dışarıdan tahrik edicilerle irtibatı olmayan tanıtmaya mektubu olarak ortaya çıkmıştır. Yazarın kendi kişisel tarzını ortaya koyduğu yer yer göze çarpıyor.¹⁵

“Sadece bir sağlam arkadaşım oldu, o da Hüşenk idi. Birlikte olduğumuzda, konuşmaya ihtiyaç duymuyorduk: birbirimizin derdini anlıyorduk. Şimdi ince hastalığında yatıyor. “Bahar Daniş” matbaasında yanımda çalışıyordu.”

Son cümlede de açıktır ki Hüşenk'in “Bahar Daniş” matbaasındaki işine değinmesi, sadece okuyucunun bilgilendirilmesi içindir, bizzat Mehdi-yi Zağî'nin böylesi açıklamalara ihtiyacı yoktur. Ya da Hizmetçinin monoloğunda, aşırı alkolün içilmesiyle sarhoş, kendinden geçmiş, buna yönelik doğrudan açıklamalar çoktur:¹⁶

“Bu haberle çocukların hepsi sarsıldı. Hatta Ali Mûbtedî'nin bile gözleri doldu, burnunu çaktı ve odadan çıktı. Sadece kılı kıpırdamayan Mûseybîydi. Hataları düzeltmekle meşguldü. Işık onun burnunun gölgesini duvara yansıtmıştı.”

Böylesi duyguların okunması ve beyan edilen düşünceler ile okuyucu, Mehdi-yi Zağî ve Hizmetçinin kendi duygularına rağmen gecenin son sessizliğinde olması gerektiği gibi kendi düşünce ve hislerinde boğulmazlar. Her ne kadar konular tekrarlanarak onların zihninde yol bulabilse de tanımlayıcı cümleler ve onların açıklamaları yani parantezleri açıkçası söylenenlerin kapalı ve zor olmaması içindir, bir nevi yardımcı aktarımlar da denilebilir. Monoloğunu akıcı ve doğal olmaktan çıkarmıştır. Gerçekten de Hidayet kahramanının karakterine uymuş, somut açıklamalara anlama ve hissetme açısından vefa göstermeye çabalamış ancak okuyucuyu hikâyenin tamamında kahramanıyla yalnız bırakmaya hazır olamamış, bu her şekilde kendisinin oluşturduğu o tarzını terk etme şeklindedir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki Hidayet'in yazar olarak monoloğa girdiği anlarda okuyucu onun sesini duyuyor hissediyor. Bu da iç monolog tekniğine zaman zaman ters düşmekle birlikte, tarafsız tarzına riayet edilmiş ve onun yasal olmayan varlığı ile hikâyenin yapısı bakımında okuyucunun zihni kendi kişisel iç dünyasında sapmamıştır. Monolog akışında konuların değişmesi, bir histen başka bir hise geçişlerde genellikle ölçülü ve kabul edilebilir bir şekilde sonuç vermiştir. Özellikle de Hizmetçi'nin monoloğunda bunu görmek mümkündür.¹⁷

¹⁵ Beharlı, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 105-107.

¹⁶ Beharlı, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 105-107.

¹⁷ Beharlı, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 108.

Örnekleme olarak;

“O adam yüzünden... Hayır, öldürüldü. Atletim ter içinde tenime yapışmış. Bu ağlayan Şukufe Kudsî'nin kızıydı... Bu gece kötüydüm, çok içtim. Hala başım dönüyor, şakaklarım uyuşuyor. Sanki boynuma kurşun dökmüşler: sersem ve şaşkın... Böylesi daha iyidir. Ne kısa bir çarşaf! Bu kefendir... Şimdi ölüyüm... Şimdi toprak altındayım... Canavarlar yanıma gelmişler... Şukufe'nin feryat ve figanı gökyüzüne yükseldi. Çocuk korkmuş olmalı... Ona tatlı almayı unuttum.”

Başka bir örnekleme;

“Niçin halen çam ağacın başı sallanıyor? O halde rüzgâr esiyor... Bugün Yusuf bisikletinin arkasını ağaca çarptı ve kırıldı... Yusufun dudaklarında uçuk çıkmıştı... Kevadrat... Dün yedi tane limonata içtim, yine de susadım...! Hayır, kesinlikle matbaanın hatasıydı. Peki yarın gazetede yalanlayacaklar mı? Yani... Ben siyah gömleğimi giyeceğim. Niye şaşkınlıkla Abbas'a “şaşı Abbas” demiyorlar? Kevadrat! ... Ke – vad – rat... Ke – vad – rat... Yarın, gazete... Siyah gömleğim - Yarın...”

Yukarıdaki iki paragrafta Hizmetçinin monoloğu daha çok zihinsel gelişen olaylara yakındır, Mehdi Zağî'nin monoloğundan söz söyleme ve anlama tarzı açısından farklıdır. Hizmetçinin zihnindeki tarz ile onun zihnindeki kişilik onun ahlaki yapısıyla aynıdır, uyumludur yani sözleri onun düşüncesindekilerle birdir, zihninde geçirdiği ile sergilediği farklı değildir. Hidayet davranış açısından Hizmetçi'de sergilediğinden haberdardır yani gelişen olaylar tesadüfî olmayıp tasarlanarak gerçekleştirilmiştir. Mehdi-yi Zağî'nin fikri sade ve eskidir, onun reaksiyonları saf bir insanın kişiliğidir ve doğallık kokar, öyle ki (işsiz) ve (gırtlığa kadar borca batmış) bir karakter olarak metnin içinde de buna ısrarla işaret etmiştir; fakir bir işçi ve gariban bir karakter olarak karşımıza çıkartır. Çalıştığı zaman da bütün maaşını harcayan, öncesinde bile tüketen biridir. Hizmetçinin aksine kumar oynamaktan ve boş boş gezmekten nefret eden, parti üyesi olan bir şahıstır, vicdanlı bir fakir, sıradan, siyasetten nefret eden, zeki, demi ve maceracı ama ahlaklı bir insandır. Hayatın şartları ve zorlukları onu hakir ve serkeş yapmış ve onun kaderine galip gelmiştir. Ancak işinin tehlikesi ve zorlukları, toplumsal gelenek ve görenekler onu insanî faziletlerden uzaklaştıramamıştır. O, bir kafenin kasierliğini yaptığı zamanlarda savunmasız bir kadını sarhoş siyahî bir Amerikan askerinden korumak için askerin yakasına yapışmakta, hatta dayak bile yemekte ve üç ay hapiste bile kalmaktadır. Tek samimi dostu olan Huşeng ince hastalığına yakalandığında, onu ince hastalığına yakalanmış hastalarının özel olarak tedavi edildiği hastaneye götürür. Bunun nedeni ise kimse onun hastalığının kokusunu almasın, onun kokusundan rahatsızlık duymasın diye. Onu tedavi edebilmek için tek mal varlığı olan değerli eşyası yani saatini satmıştır. Mehdi-yi Zağî'nin monoloğu bir kış gecesinin sonlarında geçer ve ertesi sabah İsfahan'a gitmeye karar vermiştir. Bu monoloğun yapısı ve söz söyleme sanatı bazı anlar dışında nazik atıfeler ve aşırı hassaslığı, günahsız şahsiyeti ve zorluklar çekmiş olan kendisi ile ilişkilendirmeye gerek duymaz. Düşüncesinin daha sade, temiz ve

sosyal bir insan oluşu onun özellikleridir. Onun ümitsizliği ve razı olmayışı onun elinde olmayan nedenlere bağlıdır.¹⁸

Öyle ki:

“Ben bütün dost ve akrabalarımı karışık bir rüyada tanıdım.” “Hayat, uzun, donuk ve ince bir yoldur.” “Böylesi bir yaşantıya “Kafe Geti’nin” müşterileri sebep oldular. Biz kan kusalım ve onlar dans edip keyif yapsınlar!”

Burada da belirttiği gibi başkalarının tesiri onun hayatı üzerine etkili olduğu aşikârdır. Kahraman kendi yaşamının olumsuzluklarına başkasının neden olduğu düşüncesini taşımaktadır. Yaşadığı çevreden ve toplumdan memnun olmadığı, yaptığı işin başkalarının huzuru için olduğu düşüncesinin hakim olduğu görülmektedir.

“Sesinde bir titreme olmuştu: “*Üç savaştımın cenaze töreni*”, hayır dedi: “*Üç özgürlükçü işçinin şaşalı cenaze töreni*.” Yarın sabah ben gazeteyi alıp okuyacağım. Meşhur “Mehdi-yi Rızvani-yi; Zağî olarak hepsinden önce yazmışlardı. Bunlar “Zayende Rud” yayınevini işçileriydiler. Başka biri olamaz, yani matbaanın hatası mıydı? Bu kadar büyük bir hata mı olur! Bundan daha büyük hatalar da mümkündür. Aslında onun yaşaması bir matbaa hatasıydı.”

Ancak Hizmetçinin monologu anlatıldığı gibi başka bir tarzdadır, gecenin dörtte üçü geçmiş ve o uykudan uyanmıştır. Evvelsi gün yayınevinde iş arkadaşı Abbas’tan, matbaadaki harflerin tıkrıtısından dolayı sürekli yaptığı gibi gazetelerin manşetlerindeki haberleri sesli okuması âdetiyle, Mehdi-yi Rızvani-yi, meşhur Zağî’yi duymuştur.

Mehdi-yi Zağî’nin monologu ile Hizmetçinin monologu arasında dört beş ay zaman farkı vardır. Mehdi-yi Zağî hakkında olan görüşlerini biz bilemiyoruz ve o kendi monologu içerisinde açıklamamakta, Hizmetçi’yi ise parti üyesi bir insan görünümünde, kendi hayal dünyasına ve hislerine uygun bir şekilde açıklamaktadır.¹⁹

“Muhtemelen bunlar artık gençtiler... Yani bunlar topluca grev yapmışlardı. Yaşasın! Görevliler onların kalplerine kurşun sıkmışlar. Kurşun yolunu şaşırmasın ki, kalabalığın arasından gelip ona isabet etti. Hayır, kesinlikle grubun başındaydılar, safta öndeydiler. Görevliler de kimlere vuracaklarını biliyorlardı. Onların “*Görkemli cenaze töreni*” düzenlemesi bilinçsizce değildir.”

Mehdi-yi Zağî hakkında Hizmetçinin dilinde anlatılan her şey duygusal, kısa ve övgüyle birliktedir. O adet edilmiş ve kontrolden çıkmış his, ölmüşlere ve şehitlere olan lütuf zamanın evliaları için de gönüllerde coşkusunu devam ettirir.

¹⁸ Beharlı, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 109-110.

¹⁹ Beharlı, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. 110.

"Onunla arkadaş olmak ve iki kelime konuşmak insanın zoruna gitmezdi. Odaya girince, bir ton sıcaklık kendisiyle getirirdi." Gerçekten de Hidayet bu vesileyle okuyucusunu himaye etme ve dert ortağı olma hissini, kötü kaderli kendi kahramanına karşı harekete geçirmek istemiştir. Saati satma macerasının aktarılışı diğer bütün görüşlerden daha çok bu hissin harekete geçirilmesinde etkilidir.²⁰

Her ne kadar Mehdi-yi Zağî ile Hizmetçi'nin monoloğu, bir yani tek olan dil kuralları açısından dikkatle yazılmamış olsa da her ikisinin düşünce dili arasındaki fark ritim ve kelimelerin ses hareketi açısından da hissedilebilir. Mehdi-yi Zağî'nin sözü ve dilinin yankısı (tıması) yorgun bir zihnin etkisi, şaşkın ve belirsiz bir umutla yarının yakıcı soğğun ve gazlı sobanın kokusu içine ümitsizce düşmekte ve sönmektedir. Ancak Hizmetçi'nin kullandığı kelimelerin sesinde Mehdi-yi Zağî'nin kişiliği onun gelgitlerinde yeniden kıvrılmaktadır; öyle ki heyecan ve kâbus karışık işlenmiş, her ne kadar kırılmış ve sönmüş olsa da yine de yankılanandır... Siyah gömleğim... Yarın...²¹

SONUÇ

Sadık Hidayet'ten çevirip incelemesini yaptığımız *Ferda (Yarın)* adlı kısa öykü yazarın daha önce kaleme almış olduğu eserlerinden farklı olarak bu hikâyedeki monolog tekniği o dönemde İran edebiyatında az kullanıldığı için kısa öykücülükte tanınmış bir teknik olarak kabul edilmez. Monolog tekniğinin kendine özgü kurallarından biri olan yazarın kahramanın duygu ve düşüncelerini araçsız olarak okuyucuya aktarmasının aksine Hidayet zaman zaman kahramanının duygularına müdahalede bulunmuştur ve kendi hislerini kahraman aracılığıyla okuyucuya aktarmıştır. Bununla birlikte öyküde kullanılan dil, dil bilgisinin var olan kurallarının dışında tamamen gündelik dil olarak karşımıza çıkar. Metin içerisinde devrik ve bazen de eksik cümlelere başvurulmuştur. Hatta bazen sadece tek bir kelime veya isim bile kullanılmıştır. *Ferda (Yarın)*, Hidayet'in konu açısından en toplumsal hikâyesidir. O diğer hikâyelerinin şahıslarından farklı olarak bu hikâyesinde kendisi toplumsal olaylara duyarlı kalıp toplumdan haberdar olduğunu göstermektedir. Bu hikâyesinde yazar toplumsal yaşamın içinde gelişen gündelik olayları konu olarak seçmekte ve işlemektedir. Hikâyede olay örgüsü birbiriyle bağlantılı ve içerik açısından da birbiriyle ilişkilidir. Bu kısa öyküsü Ferda ve Hizmetçi olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Hikâyede asıl iki kahraman karşımıza çıkmaktadır. *Ferda* kısmında asıl karakter Mehdi-yi Zağî ve *Hizmetçi* kısmında ise Hizmetçinin kendisidir.

Ferda adlı eserinde iki monoloğu dile getiren yazar birincisinde kahramanın sabırsızlığı sonucunda gösterdiği itirazları betimler, kahraman bu durumda zaman zaman kendisiyle çelişmektedir. Yazar hikâyenin bu kısmında kahramanının monoloğuyla duygu ve düşüncelerini zaman zaman belirtmiş olsa da hikâyede gelişen

²⁰ Beharlu, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. III.

²¹ Beharlu, *Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet*, s. III.

olayların tamamına yakını kahramanın zihninde geçenlerdir. Kahramanın kendi duygu ve düşünceleridir. Hikâyenin ikinci kısmında adını da karakterinde aldığı gibi Hizmetçi karakteri yer alır ve olaylar Hizmetçi karakterinin monoloğu olarak aktarılır. Kahramanın birlikte partiye üye olduğu arkadaşı ölür ve arkadaşının ölüm haberi üzerine yaşadığı mutsuzluğu ve “*partinin yarınlarda mutluluk vardır*” vaadiyle insanlara umut aşılamanın aksine kahramanın “yarın arkadaşının cenaze törenine katılma durumu” hikâyenin sonundaki sembollerden de anlaşılır.

KAYNAKLAR

Bijen Baran, Monologu-yi Deru-ni “Makale-yi Ez Bijen-i Baran”

Çekici, Mitat, *Sâdık Hîdâyet’in Hayatı, Eserleri ve Eserlerinde İşlediği Ölüm Teması; Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012.*

Dastan-i Adine (5), *Ferda Asar Sadık Hidayet / be Hamrah “Ruzgari ke Hedayet Ba khiş Damkhor Bud na Kafka!*, Med u Meh,15 Cum’a Isfand, 1393 hş.

Ebu Fazl-i Herri, Vocoh-i Baznomayi-yi goftaman-i Revani: Ceryan-i Seyal-i Zihn u TekGoyi-yi Deruni, Pejhoheş-i Edebiyat-ı Muasır Cehan, Şomare 61, Behar, 1390.

Ebu’l-Hesen-i Necefi, *Ferheng-i Farsi-yi Amiyane*, İntişarat-i Nilofer, Tahran, 1387 hş.

Hasan Gaymyan, *Nivişteha-yi Perakende-yi Sadık Hidayet*, Neşr Salis, Çap-i Devom, Tahran, 1395 hş.

Hasan Omid, *Ferheng-i Farsî Omid*, İntişarat-i Emir Kebir, Tahran, 1393 hş.

Hasan Enverî, *Ferheng-i Rûz-i Sohen*, Tahran, 1383 hş.

Mehmet Tekin, *Roman Sanatı 1, Romanın Unsurları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2016.

Muhammed Beharlu, Berresi-yi edebi -yi Ferda-yi Sâdık Hidayet (Sadık Hidayet’in Ferda’sının Edebi İncelemesi), Mecellat-ı Edebiyati Kelek, Payiz, 1369.

-----, Dastan-i Kotah-i İran/ 23 Dastan az 23 Nivisende-i Muasır (İran Kısa öykücülüğü/ 23 Çağdaş yazardan 23 hikRâye), İntişarat-i Huma, Payiz, 1372 (1993 m.),

Muhammed Moeen, *Ferheng-i Farsî*, Tahran, 1371 hş., 1- V.

Prof. Dr. Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemleri*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2015.

Teceddod Khahi Edebi-yi Hedayet, Megale-yi Ez Doktor Huseyin Payende, <http://www.seemorgh.com/culture> (Erişim Tarihi: 10. 09. 2016).